

УДК 378.016:(304+34)36-05

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-2075-2024-18.11>

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ: ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА

КАРПЕЦЬ ПЕТРО ВАСИЛЬОВИЧ

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
(PhD) зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»

Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка

karpetsp@gmail.com

orcid.org/0009-0000-1945-9223

У статті подано теоретичне обґрунтування проблеми соціально-правової компетентності студентів педагогічних спеціальностей. Соціально-правову компетентність розглянуто на особистісному (передбачає наявність її в кожній людині як представника соціуму) і професійному (передбачає цілеспрямоване її формування під час освітньо-професійної підготовки майбутніх фахівців з метою розв'язання соціально-правових завдань у професійній діяльності) рівнях. Аналіз науково-педагогічної літератури дав змогу трактувати соціально-правову компетентність студентів педагогічних спеціальностей як важливий і необхідний складник їхньої освітньо-професійної підготовки, що дає змогу набутти досвід використання отриманих знань соціально-правової діяльності для освітньо-професійного впливу на здобувачів освіти. Структуру соціально-правової компетентності студентів педагогічних спеціальностей запропоновано розглядати в єдності таких складників-компонентів: мотиваційного – включає цінності, цілі й мотиви діяльності студентів педагогічних спеціальностей у соціально-правовій сфері; пізнавального – охоплює систему знань студентів педагогічних спеціальностей про правові засади освітньо-педагогічної діяльності й соціально-правовий захист здобувачів освіти; діяльнісного – містить низку професійно значущих умінь студентів, що розкриваються під час розв'язання соціально-правових завдань; рефлексивного – характеризує здатність до аналізу й оцінювання цілей, процесу та результатів професійної діяльності в соціально-правовій сфері. Наголошено на взаємозв'язку компонентів соціально-правової компетентності й необхідності формування кожного з її складників на всіх етапах освітньо-професійного становлення студентів педагогічних спеціальностей у закладі вищої освіти.

Ключові слова: компетентність, соціально-правова компетентність, структура соціально-правової компетентності, мотиваційний компонент, пізнавальний компонент, діяльнісний компонент, рефлексивний компонент, студенти педагогічних спеціальностей.

Постановка проблеми. На сучасному етапі суспільствотворення актуалізуються проблеми прав і свобод людини, пов'язані із забезпеченням відповідних соціально-правових гарантій. Підвищення ролі права в житті людини як регулятора найважливіших суспільних відносин спричинене зміною ставлення громадян до значущості цього соціального інституту. Водночас відбувається й реформування системи освіти, що висуває нові вимоги до підготовки фахівців педагогічних спеціальностей. Відтак виникає потреба дослідження феномена соціально-правової компетентності сучасних студентів педагогічних спеціальностей як важливого й невід'ємного складника їхньої освітньо-професійної підготовки, адже проблемне поле функціонування сфери педагогічної діяль-

ності включає різноманіття життєвих ситуацій і колізій здобувачів освіти різного віку й соціального статусу. Окрім того, вразливість і незахищеність значної частки здобувачів освіти зумовлює професійне спрямування педагога на питання соціально-правової спрямованості, пов'язані з просвітницькою, профілактичною, консультаційною діяльністю. Значущість проблеми формування й розвитку соціально-правової компетентності студентів педагогічних спеціальностей посилюється й у зв'язку з активним упровадженням компетентнісного підходу в систему освітньо-професійної підготовки. До того ж наявність суперечностей між потребою в підготовці професіоналів зі сформованою соціально-правовою компетентністю й недостатньою увагою до розв'язання вказаної проблеми

в теорії та практиці вищої педагогічної освіти включає її до пріоритетних наукових напрямів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різні аспекти проблеми формування соціально-правової компетентності студентів педагогічних спеціальностей висвітлено в працях українських і зарубіжних науковців. Так, проблеми теорії та методики освітньо-професійної підготовки студентів педагогічних спеціальностей розкриваються в дослідженнях таких авторів, як В. Бабич, І. Городиський, І. Доброскок, О. Дубасенюк, В. Коцур, З. Курлянд, С. Нікітчина, П. Саух, А. Кузьмінський, В. Ортинський, М. Фіцула й ін. Компетентнісний підхід як пріоритетний у підготовці студентів педагогічних спеціальностей у закладах вищої освіти розглядали Д. Годлевська, І. Зарубінська, Д. Клочкова, О. Пометун, О. Дубасенюк та ін. Сутнісні ознаки феномена соціально-правової компетентності вивчали Н. Агаркова, А. Возович, І. Городиський, Я. Кічук, Д. Клочкова, І. Ковчина, О. Лісовець, М. Мельник, Ж. Петрочко, І. Пінчук, М. Подберезський, Н. Розіна, Н. Савельєва, С. Толстоухова, О. Ткачук, Є. Федик та ін. Аналіз науково-педагогічної літератури з проблеми дослідження дає змогу констатувати, що для вирішення актуальних наукових і практичних завдань, пов'язаних із проблемами соціально-правової компетентності, шляхів і напрямів її формування в процесі освітньо-професійної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти, накопичено достатній потенціал. Проте досліджень, які розкривають специфіку процесу формування соціально-правової компетентності студентів педагогічних спеціальностей, недостатньо. У зв'язку з цим проблема формування соціально-правової компетентності студентів педагогічних спеціальностей сьогодні набуває вагомого значення.

Формулювання мети статті. Мета статті – обґрунтувати сутнісний зміст і структуру соціально-правової компетентності студентів педагогічних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу. Важливі зміни, що відбуваються в українському суспільстві, призводять до необхідності розширення простору педагогічної діяльності,

особливо в аспекті сприяння розв'язанню соціально-правових проблем здобувачів освіти. У свою чергу, нові орієнтири актуалізують проблему формування соціально-правової компетентності студентів педагогічних спеціальностей, підготовка яких також має здійснюватися з урахуванням сучасних суспільних тенденцій і перетворень. Визначивши вектором дослідження проблему соціально-правової компетентності студентів педагогічних спеціальностей, варто з'ясувати стан і ступінь наукової розробленості вказаного питання, зокрема щодо сутнісного змісту понять: «компетентність», «соціальна компетентність», «правова компетентність», «соціально-правова компетентність».

Так, аналіз наукової літератури дає змогу констатувати, що проблема компетентності майбутніх фахівців актуалізувалася в контексті забезпечення вимог компетентнісного підходу у вищій школі [3; 4; 5; 8; 12; 14 тощо]. Стверджується, що компетентнісний підхід відображає модернізаційні процеси в системі вищої освіти, забезпечує високий рівень підготовки спеціаліста, сприяє оновленню змісту освіти відповідно до наявних соціально-економічних змін, посилює практичну орієнтацію педагогічної освіти, забезпечує спроможності випускника закладу вищої освіти в аспекті практичного розв'язання життєвих проблем, орієнтує на побудову освітнього процесу відповідно до бажаного результату освіти. Фактично відбувається формування нової (компетентнісної) парадигми системі вищої освіти, що закономірно впливає на результати освітньо-професійної підготовки студентів педагогічних спеціальностей.

У наведених у науково-педагогічній літературі тлумаченнях терміна «компетентність» загальним є їх змістова основа: знання, обізнаність і досвід, необхідні для успішного виконання професійної діяльності чи організації власного життя відповідно до установлених правил, законів тощо. Поняття «компетентний» містить схожі аспекти: «1) має достатні знання в якій-небудь галузі; добре обізнаний; тямущий; ґрунтується на знанні; кваліфікований; 2) має певні повноваження; повноправний, повновладний» [9, с. 874]; «знаючий,

обізнаний, авторитетний у якій-небудь галузі; володіє компетенцією» [10, с. 224]; «обізнаний, визнаний знавець із певного питання; який володіє компетенцією» [12, с. 158]. Отже, поняття «компетентність» розглядається як характеристика особистісно-професійних якостей людини, як володіння нею компетенцією, здатність ефективно діяти або виконувати функції, спрямовані на досягнення певних стандартів у професійній галузі. Основою вказаної риси-якості є обізнаність, знання й досвід професійної діяльності особи.

Що стосується поняття «соціально-правова компетентність», то воно закономірно включає категорії «соціальна компетентність» і «правова компетентність». Аналіз різних наукових підходів (М. Докторович, О. Дубасенюк, І. Зарубінська й ін.) до трактування феномена соціальної компетентності дає змогу стверджувати, що найчастіше її розуміють так: 1) здатність людини адекватно оцінювати дійсність на основі знань про неї; 2) якісну особистісну характеристику, пов'язану з ефективною діяльністю в соціумі; 3) вміння будувати власну поведінку для досягнення балансу між своїми потребами й вимогами соціального середовища; 4) вміння задовольняти свої бажання, спираючись на соціальні норми. Загалом соціальна компетентність є набутою здатністю людини орієнтуватися в мінливих соціальних умовах та ефективно взаємодіяти із соціальним довкіллям.

Важливим у контексті дослідження є визначення І. Зарубінською здібностей особистості, які характеризують соціальну компетентність особи: 1) аналізувати особливості функціонування соціальних інститутів, визначати власне місце в соціальному довкіллі, організувати своє життя відповідно до соціальних норм і правил з урахуванням потреб різних соціальних груп; 2) виконувати різні ролі в колективі, продуктивно взаємодіяти з різними людьми в команді, проявляти ініціативу; 3) брати відповідальність за прийняті рішення, застосовувати способи конструктивного розв'язання конфліктів і прийоми досягнення консенсусу; 4) спільно визначати цілі соціально значущої діяльності, планувати й реалізовувати соціальні проєкти; 5) визначати

та реалізовувати мету й ефективні стратегії соціальної взаємодії залежно від ситуації; б) уміти передбачати виникнення проблемної ситуації в соціумі та застосовувати конструктивні методи її розв'язання [3].

Семантичний аналіз категорії «правова компетентність» засвідчує, що вона включає знання й досвід поведінки у правовій сфері життєдіяльності, характеризуючи спроможність людини орієнтуватися в галузі правовідносин. Я. Кічук під правовою компетентністю розуміє «інтегративну особистісно-професійну якість майбутнього фахівця, який репрезентує «професію захисту»; виявом цієї якості є потенціал здатності особистості, безпосереднє підґрунтя якого становлять соціально-педагогічна і правова різновиди культури, а опосередковано – духовність особистості, соціально-правовий зміст свідомості суспільства» [4, с. 159]. Інші дослідники, які вивчають феномен правової компетентності в контексті професійної діяльності (А. Возович, М. Городиський, Д. Клочкова, М. Подберезський, Є. Федик та ін.), закономірно пов'язують його як із правовою освіченістю особи як сукупністю її правових знань, так і зі ставленням до права як соціальної та особистісної цінності, а також із правовою готовністю вирішувати конкретні соціально-правові проблеми в соціумі [5; 11; 14].

Конструювання феномена «соціально-правова компетентність» на основі узгодження категорій «соціальна компетентність» і «правова компетентність» показує їхній взаємозв'язок. Зокрема, явища соціального й правового характеру постійно пересікаються в соціумі, забезпечуючи регулювання соціальних відносин за допомогою правових норм, а правова база є необхідною умовою професійної діяльності індивіда [13]. Указані фактори дають підстави дослідникам використовувати інтегрований термін «соціально-правова компетентність» у контексті оволодіння суб'єктом достатнім обсягом правових знань, моральними цінностями й соціальним досвідом правозастосування. Таке інтегроване поняття, на думку О. Лісовець, варто розглядати на таких рівнях: 1) особистісному (передбачає наявність цієї компетентності у кожної людини

як представника соціуму; 2) професійному (передбачає цілеспрямоване її формування під час освітньо-професійної підготовки майбутніх фахівців з метою розв'язання ними соціально-правових завдань у професійній діяльності) [8].

У науковій літературі також існує традиція розглядати феномен «соціально-правова компетентність» у широкому й вузькому значеннях. Зокрема, у широкому значенні володіти соціально-правовою компетентністю повинна кожна людина, вирішуючи власні соціальні проблеми в межах правового поля, на основі власних знань і досвіду в правовій сфері своєї життєдіяльності. Як стверджує І. Ковчина, «становлення соціально-правової компетентності починається із моменту входу особи в соціум, триваючи протягом життя» [6, с. 18]. На думку вченої, основне становлення соціально-правової компетентності відбувається під час базової середньої освіти, спрямовуючись на таке: 1) формування ціннісного ставлення до соціально прийнятної поведінки, прав та обов'язків людини і громадянина своєї країни, до прийнятих у суспільстві законів і традицій; 2) формування базових суспільно важливих знань про джерела соціально-правових знань і способи їх отримання, достатніх для соціальної адаптації; 3) набуття належного досвіду розв'язання актуальних соціально-правових ситуацій на основі реальної оцінки рівня своєї соціально-правової компетентності; 4) набуття досвіду соціальної взаємодії в конфліктних ситуаціях, саморегуляції соціальної поведінки й розвитку здатності до міжнародного спілкування [6].

Зауважимо, що подальше формування в особи соціально-правової компетентності відбувається або в процесі життєдіяльності, або під час освітньо-професійної підготовки. Зокрема, у закладі вищої освіти набуття соціально-правової компетентності передбачає таке: по-перше, поглиблення знань, норм, правил і процедур соціально-правового захисту в різних життєвих ситуаціях і професійній діяльності; по-друге, оволодіння вміннями виявляти актуальні соціальні й правові проблеми, реально оцінювати власні можливості

в контексті їх вирішення; по-третє, набуття здатності вирішувати проблеми соціально-правового спрямування або самостійно, або на основі співпраці з відповідними соціальними інститутами; по-четверте, набуття досвіду унормованої соціальної взаємодії як у суспільстві загалом, так і в освітніх і соціо-професійних групах, громадських організаціях тощо; по-п'яте, формування вмінь само-регуляції соціальної поведінки; по-шосте, набуття практичного досвіду профілактики й запобігання соціальним і міжособистісним конфліктам. Як стверджує О. Ткачук, процес формування соціально-правової компетентності в закладі вищої освіти передбачає таке: 1) пізнання соціального довкілля через формування правових знань, правової позиції та правового досвіду, правової компетентності загалом; 2) можливість соціального суб'єкта проявити активну життєву позицію; 3) підвищення рівня власної правової соціалізованості в аспекті усвідомлення й прийняття суспільних цінностей, у тому числі й правових [13, с. 93].

Розгляд категорії соціально-правової компетентності людини у вузькому (професійному) значенні актуалізує необхідність її трактування як складника освітньо-професійної чи загальнопрофесійної компетентності фахівця. Ж. Петрочко пропонує враховувати, що соціально-правова компетентність особи цілеспрямовано формується в процесі освітньо-професійної й набувається в процесі професійної діяльності, сприяючи успішному виконанню освітніх і професійних завдань.

Сутнісні характеристики соціально-правової компетентності майбутніх фахівців розглядаються в багатьох наукових дослідженнях. Дослідник М. Городиський, розглядаючи соціально-правову компетентність як складник професійної компетентності вчителя, визначає цей феномен як «здатність під час вирішення педагогічних завдань на основі актуалізації соціально-правових знань і досвіду соціально-правових дій виділяти в них соціально-правову складову» [1, с. 11]. І. Ковчина виділяє соціально-правову компетентність фахівця в галузі соціальної роботи, характеризуючи її як «інтегративну якість,

представлену сукупністю соціально-правових знань і вмінь, що дають змогу фахівцеві з фізичної культури і спорту спроектувати освітньо-виховний процес на принципах гуманізму, свободи й демократії, наявність у педагога таких якостей, як патріотизм, толерантність, емпатія, міжкультурна чутливість» [7, с. 86]. Я. Кічук соціально-правову компетентність визначає як ключову, характеризуючи її як «особистісно-професійну якість, що виявляється в здатності до пізнання соціально-правової дійсності, усвідомленні ціннісного впливу права на вихованців, спроможності відповідально здійснювати правозахисну та правореалізаційну діяльність» [16, с. 157]. О. Ткачук обґрунтовує аналізовану категорію як «системно-особистісне утворення спеціаліста, що відображає єдність його теоретико-прикладної підготовленості й готовності здійснювати професійну діяльність у межах правового поля. Ця компетентність визначає здатність спеціаліста успішно вирішувати соціально-педагогічні завдання згідно з нормативно-правовими документами, захищати права й законні інтереси об'єкта соціально-педагогічної діяльності» [13, с. 30].

Аналіз науково-педагогічної літератури дає змогу трактувати соціально-правову компетентність студентів педагогічних спеціальностей як важливий і необхідний складник їхньої освітньо-професійної підготовки, що дає змогу набути досвід використання отриманих знань соціально-правової діяльності для освітньо-професійного впливу на здобувачів освіти. При цьому варто враховувати, що залежно від характеру квазіпрофесійної діяльності студентів педагогічних спеціальностей змістове наповнення соціально-правової компетентності може відрізнятися. Окрім того, змістове наповнення їхньої соціально-правової компетентності не є постійним і незмінним конструктом, має розвиватися відповідно до змін у законодавстві. Указане визначає необхідність її формування не лише під час освітньо-професійної підготовки студентів у закладі вищої освіти, а й у процесі підвищення кваліфікації та професійної самоосвіти.

Оскільки формування соціально-правової компетентності майбутніх педагогів значною

мірою забезпечується під час їхньої освітньо-професійної підготовки в закладі вищої освіти, то важливими орієнтирами, на думку М. Подберезського, є такі: 1) забезпечення ціннісного ставлення до правових механізмів вирішення педагогічних і соціальних проблем; 2) розвиток здатності до постійного вдосконалення власних правових знань у сфері професійної діяльності й захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні, використання різних підходів до їх використання у сфері професійної діяльності; 3) набуття вмінь виявляти соціально-правовий складник педагогічних проблем і використовувати необхідні способи її вирішення; 4) налагоджувати взаємодію з адміністрацією закладу освіти й іншими соціальними інститутами з метою забезпечення юридичного підходу до розв'язання педагогічних проблем; 5) набуття досвіду соціально-правової діяльності в освітній сфері тощо [11].

Аналіз змісту соціально-правової діяльності сучасних педагогів в умовах трансформації суспільства дає нам підстави виділити такі їх функції в просторі професійної діяльності: 1) захисну (спрямованість на захист прав і свобод як здобувачів освіти, так і власних професійно важливих потреб та інтересів); 2) координаційну (узгодження власної соціально-правової діяльності з потребами суб'єктів освітньої діяльності); 3) контролюючу (контроль за дотриманням прав і свобод суб'єктів освітньої діяльності з боку адміністрації закладу освіти й інших соціальних інститутів); 4) профілактичну (запобігання виникненню соціально-правових проблем у педагогічному й учнівському колективах); 5) просвітницьку (формування в здобувачів освіти правових знань); 6) правовиховну (виховання в здобувачів освіти вмінь і навичок дотримання правових норм і цінностей). Окрім того, аналіз педагогічної практики показує використання педагогами закладів загальної середньої освіти низки форм і методів правовиховної роботи зі здобувачами, серед них – участь дітей у просвітницьких заходах; організація диспутів, виховних годин, круглих столів для формування уявлень в учнів про правові норми; співпраця під час

правовиховної роботи не тільки із соціальними педагогами, а й із батьками, громадськістю й представниками правоохоронних органів тощо. Досвід також показує, що така освітньо-виховна діяльність сприяє формуванню в здобувачів освіти правових знань, виробленню в них навичок правової поведінки.

Зауважимо, що формування соціально-правової компетентності студентів педагогічних спеціальностей можливе лише за умови розуміння її структурного складу. При цьому аналіз різних наукових позицій показує множинність підходів до виділення складників і компонентів соціально-правової компетентності майбутніх фахівців. Так, О. Лісовець виділяє правові знання, уміння й навички дій у правовій сфері, ціннісно-правові орієнтації [8]; О. Ткачук – ціннісно-мотиваційну (соціальні й правові цінності та мотиви набуття компетентності), когнітивний (соціально-правові знання й готовність суб'єкта до оволодіння ними), діяльнісний (уміння й навички діяльності в соціально-правовій сфері [13]; І. Ковчина – мотиваційно-ціннісний (низка соціально-правових цінностей), комунікативний (готовність до конструктивної взаємодії в соціально-правовій сфері); когнітивний (знання про правові основи професійної діяльності); діялісно-рефлексивний (навички, уміння та готовність вирішувати правові проблеми й ситуації, планувати власну соціально-правову діяльність і контролювати її результати) елементи [6]; Я. Кічук – мотиваційну (усвідомлення потреби в правовій діяльності), когнітивний (наявність системи юридичних знань), аксіологічний (ставлення до права як цінності); діялісно-творчий (системність і постійність соціально-правової діяльності) складники [4] тощо. Як бачимо, позиції науковців зорієнтовані переважно на обґрунтування мотиваційного, когнітивного й процесуального, а також рефлексивно-оцінного компонентів.

Структурування соціально-правової компетентності як складника освітньо-професійної підготовки студентів педагогічних спеціальностей визначає її зумовленість такими професійно-особистісними рисами-якостями: 1) усвідомлення цінності й суспільної значу-

щості соціально-правових механізмів вирішення завдань соціальної роботи; 2) стійку систему загальноправових і професійно-правових знань; 3) здатність до практичного розв'язання соціально-правових питань у контексті професійної діяльності; 4) уміння оцінювати соціально-правові результати власної професійної діяльності. Отже, структуру соціально-правової компетентності студентів педагогічних спеціальностей пропонуємо розглядати в єдності таких компонентів:

1) мотиваційний компонент – включає цінності, цілі й мотиви діяльності студентів педагогічних спеціальностей у соціально-правовій сфері, передбачає сформованість відповідних соціально-правових вартостей і спонук професійної діяльності й удосконалення власної соціально-правової компетентності та визначає ставлення до професійної діяльності як до цінності;

2) пізнавальний компонент – охоплює систему знань студентів педагогічних спеціальностей про правові засади освітньо-педагогічної діяльності й соціально-правовий захист здобувачів освіти, знання основ права, методик і технологій соціально-правової роботи в освітній сфері;

3) діялісний компонент – містить низку професійно-значущих умінь студентів педагогічних спеціальностей, що розкриваються через сукупність дій та операцій у сфері розв'язання соціально-правових завдань і визначають вибір способів поведінки в соціально-правовій сфері. В основі цих професійно значущих умінь – важливі професійні якості особистості (відповідальність, комунікативність, активність, толерантність у соціально-правовій сфері), які дають змогу в майбутньому успішно реалізовувати професійні функції;

4) рефлексивний компонент – характеризує здатність студентів педагогічних спеціальностей до аналізу й оцінювання цілей, процесу та результатів своєї професійної діяльності в соціально-правовій сфері на основі рефлексії.

Наголосимо, що виділені компоненти соціально-правової компетентності студентів педагогічних спеціальностей взаємопов'язані,

оскільки без належної мотивації на здобуття професійно значущих знань неможливе стійке та якісне оволодіння ними й використання в практичній площині, а без рефлексивної діяльності втрачається здатність оцінити рівень сформованості компетенцій у соціально-правовій сфері та визначити завдання щодо їх самовдосконалення. Сукупність запропонованих компонентів соціально-правової компетентності є необхідною основою для визначення шляхів формування кожного з її складників на всіх етапах освітньо-професійного становлення студентів педагогічних спеціальностей та інтеграції цих складників у цілісне особистісне утворення – соціально-правову компетентність.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, проведений теоретичний аналіз проблеми соціально-правової компетентності студентів педагогічних спеціальностей підтверджує її актуальність. Показано, що зміст поняття «соціально-правова компетентність» закономірно включає категорії «соціальна компетентність» і «правова компетентність». Соціально-правову компетентність розглянуто на особистісному (передбачає наявність її в кожній людині як представника соціуму) та професійному (передбачає цілеспрямоване її формування під час освітньо-професійної підготовки майбутніх фахівців з метою розв'язання соціально-правових завдань у професійній діяльності) рівнях, а також у широкому (як складник загальної життєвої компетентності соціального суб'єкта) і вузькому (як компонент загальної освітньо-професійної підготовки майбутнього педагога) значеннях. Аналіз науково-педагогічної літератури дав змогу трактувати соціально-правову компетентність

студентів педагогічних спеціальностей як важливий і необхідний складник їхньої освітньо-професійної підготовки, що дає змогу набути досвід використання отриманих знань соціально-правової діяльності для освітньо-професійного впливу на здобувачів освіти. Виділено функції соціально-правової діяльності майбутніх педагогів: захисну, координаційну, контролювальну, профілактичну, просвітницьку, правовиховну. Структуру соціально-правової компетентності студентів педагогічних спеціальностей запропоновано розглядати в єдності таких складників-компонентів: 1) мотиваційного – включає цінності, цілі й мотиви діяльності студентів педагогічних спеціальностей у соціально-правовій сфері; 2) пізнавального – охоплює систему знань студентів педагогічних спеціальностей про правові засади освітньо-педагогічної діяльності й соціально-правовий захист здобувачів освіти; 3) діяльнісного – містить низку професійно-значущих умінь студентів, що розкриваються під час розв'язання соціально-правових завдань; 4) рефлексивного – характеризує здатність до аналізу й оцінювання цілей, процесу та результатів своєї професійної діяльності в соціально-правовій сфері. Наголошено на взаємозв'язку виділених компонентів соціально-правової компетентності й необхідності цілеспрямованого формування кожного з її складників на всіх етапах освітньо-професійного становлення студентів педагогічних спеціальностей у закладі вищої освіти.

Перспективами подальших досліджень можуть бути побудова моделі формування соціально-правової компетентності студентів педагогічних спеціальностей у закладі вищої освіти та її експериментальна перевірка.

ЛІТЕРАТУРА

1. Городиський М.І. Педагогічні умови забезпечення змісту правової освіти майбутнього вчителя : дис. ... канд. пед. наук. Харків, 1998. 167 с.
2. Докторович М.О. Формування соціальної компетентності старшого підлітка з неповної сім'ї : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2007. 208 с.
3. Зарубінська І.Б. Теоретико-методичні основи формування соціальної компетентності студентів вищих навчальних закладів економічного профілю : дис. ... докт. пед. наук. Київ, 2011. 505 с.
4. Кічук Я.В. Теоретичні і методичні засади формування правової компетентності майбутнього соціального педагога в умовах університетської педагогічної освіти : дис. ... докт. пед. наук. Одеса, 2010. 375 с.

5. Клочкова Д.М. Формування правової компетентності у майбутніх учителів в процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2011. 20 с.
6. Ковчина І.М. Основи соціально-правового захисту особистості : навчально-методичний посібник. Київ : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2011. 296 с.
7. Ковчина І.М. Підготовка соціальних педагогів до соціально-правової роботи : монографія. Київ : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2007. 373 с.
8. Лісовець О.В. Формування соціально-правової компетентності майбутніх соціальних працівників : монографія. Київ ; Ніжин : Лисенко М.М., 2018. 344 с.
9. Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. / уклад. В.В. Яременко, О.М. Сліпушко. Київ : АКОНІТ, 2006. Т. 1 : А-К. 926 с.
10. Педагогічний словник / за ред. М.Д. Ярмаченка. Київ : Педагогічна думка, 2001. 514 с.
11. Подберезський М.К. Формування правової культури студентів вищих педагогічних навчальних закладів : дис. ... докт. пед. наук. Харків, 1997. 418 с.
12. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід : монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 412 с.
13. Ткачук О.В. Соціально-правова компетентність: співвідношення наукових категорій. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : збірник наукових праць. Вип. 14. Кн. 2. Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г., 2010. С. 28–36.
14. Федик Є.І. Формування правової культури студентів-юристів: теоретичні та прикладні аспекти (на матеріалах діяльності навчальних закладів з підготовки молодших спеціалістів) : дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 1996. 206 с.

SOCIO-LEGAL COMPETENCE OF STUDENTS PEDAGOGICAL SPECIALTIES: CONCEPT AND STRUCTURE

KARPETS PETRO VASYLOVYCH

applicant for the third level of higher education (PhD)
in the specialty 011 Educational, pedagogical sciences

Kremenets Taras Shevchenko Regional Academy of Humanities and Pedagogy

Introduction. *The significance of the problem of formation and development of socio-legal competence of students of pedagogical specialties is enhanced in connection with the active implementation of the competence approach in the system of educational and professional training, as well as the existing contradictions between the need to train professionals with formed socio-legal competence and insufficient attention to its development, knitting in the theory and practice of higher pedagogical education.*

Purpose – *to carry out a theoretical substantiation of the problem of socio-legal competence of students of pedagogical specialties.*

Methods – *induction, deduction, analysis, synthesis, classification, systematization and generalization of scientific and pedagogical literature data.*

Results. *Socio-legal competence is considered at the personal (presupposes its presence in every person as a representative of society) and professional (presupposes its purposeful formation during the educational and professional training of future specialists in order to solve socio-legal problems in their professional activities) levels, as well as in the broad (as a component of the general life competence of a social subject) and narrow (as a component of the general educational and professional training of a future teacher) meanings. It is shown that the concept of “social and legal competence” naturally includes the categories “social competence” and “legal competence”. The analysis of scientific and pedagogical literature made it possible to interpret the social and legal competence of students of pedagogical specialties as an important and necessary component of their educational and professional training, which allows them to gain experience in using the acquired knowledge of social and legal activities for educational and professional influence on students.*

Originality. *The functions of socio-legal activity of future teachers are highlighted, in particular: protective, coordinating, controlling, preventive, educational, legal educational. The structure of socio-legal competence of students of pedagogical specialties is proposed to be considered in the unity of the following components-components: motivational – includes values, goals and motives of activity of students of pedagogical specialties in the social-legal sphere; cognitive – covers the system of knowledge of students of pedagogical specialties about the legal basis of educational and pedagogical activities and social and legal protection of education seekers; activity – contains a number of professionally significant skills of students, which are revealed during the solution of social and legal problems; reflexive – characterizes the ability to analyze and evaluate the goals, process and results of one's professional activity in the social and legal sphere.*

Conclusion. *The interrelationship of the components of socio-legal competence and the need for purposeful formation of each of its components at all stages of the educational and professional development of students of pedagogical specialties in a higher education institution are emphasized. The prospects for further research are the construction of a model of the formation of socio-legal competence of students of pedagogical specialties in a higher education institution and its experimental verification.*

Key words: *competence, socio-legal competence, structure of socio-legal competence, motivational component, cognitive component, activity component, reflective component, students of pedagogical specialties.*

REFERENCES

1. Horodyskyi, M. I. (1998). *Pedahohichni umovy zabezpechennia zmistu pravovoi osvity maibutnoho vchytelia* [Pedagogical conditions for ensuring the content of the legal education of the future teacher]. [Candidate's thesis, Kharkiv].
2. Doktorovych, M. O. (2007). *Formuvannia sotsialnoi kompetentnosti starshoho pidlitka z nepovnoi sim'i* [Formation of social competence of an older teenager from a single-parent family] [Candidate's thesis, Kyiv].
3. Zarubinska, I. B. (2011). *Teoretyko-metodychni osnovy formuvannia sotsialnoi kompetentnosti studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv ekonomichnoho profilu* [Theoretical and methodological foundations of the formation of social competence of students of higher educational institutions of the economic profile] [Doctor's thesis, Kyiv].
4. Kichuk, Y. V. (2010). *Teoretychni i metodychni zasady formuvannia pravovoi kompetentnosti maibutnoho sotsialnoho pedahoha v umovakh universytet-skoï pedahohichnoi osvity* [Theoretical and methodological principles of the formation of legal competence of the future social pedagogue in the conditions of university pedagogical education] [Doctor's thesis, Odesa].
5. Klochkova, D. M. (2011). *Formuvannia pravovoi kompetentnosti u maibutnikh uchyteliv v protsesi profesiinoï pidhotovky* [Formation of legal competence in future teachers in the process of professional training]. [Extended abstract of Candidate's thesis, Kyiv].
6. Kovchyna, I. M. (2011). *Osnovy sotsialno-pravovoho zakhystu osobystosti* [Basics of social and legal protection of the individual]. NPU im. M.P. Drahomanova.
7. Kovchyna, I. M. (2007). *Pidhotovka sotsialnykh pedahohiv do sotsialno-pravovoi roboty* [Training of social pedagogues for socio-legal work]. NPU im. M.P. Drahomanova.
8. Lisovets, O.V. (2018). *Formuvannia sotsialno-pravovoi kompetentnosti maibutnikh sotsialnykh prat-sivnykiv* [Formation of socio-legal competence of future social workers]. Kyiv, Nizhyn, Lysenko M.M.
9. *Novyi tлумачnyi slovnyk ukrainskoi movy* [New explanatory dictionary of the Ukrainian language] (2006). In 3 vols. Vol. 1. (V. V. Yaremenko, O. M. Slipushko, Ed.). AKONIT.
10. Yarmachenko, M. D. (Ed.) (2001). *Pedahohichni slovnyk* [Pedagogical dictionary]. Pedahohichna dumka.
11. Podberezskyi, M. K. (1997). *Formuvannia pravovoi kultury studentiv vyshchyykh pedahohichnykh navchalnykh zakladiv* [Podberezskyi M. K. Formation of legal culture of students of higher pedagogical educational institutions]. [Doctor's thesis, Kharkiv].
12. Dubaseniuk, O. A. (Ed.) (2011). *Profesiina pedahohichna osvita: kompetentnisnyi pidkhid* [Professional pedagogical education: competency-based approach]. ZhDU im. I. Franka.
13. Tkachuk, O. V. (2010). *Sotsialno-pravova kompetentnist: spivvidnoshennia naukovykh katehorii* [Socio-legal competence: correlation of scientific categories]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi* : zb. nauk. pr. (14, 2), 28–36.
14. Fedyk, Y. I. (1996). *Formuvannia pravovoi kultury studentiv-iurystiv: teoretychni ta prykladni aspekty (na materialakh diialnosti navch. zakladiv z pidhotovky molodshykh spetsialistiv)* [Formation of the legal culture of law students: theoretical and applied aspects (based on the materials of educational institutions for the training of junior specialists)]. [Candidate's thesis, Lviv].